



FOLKLORISTI JA VAPAA SIELU HAASTATTELUSSA ANNA-LEENA SIIKALA

Kaarina Koski

Professori Anna-Leena Siikala tunnetaan muun muassa kertomusperinteen, kalevalaisen runouden, mytologian ja šamanismin tutkijana sekä folkloristien asemaa ja kansainvälistä yhteistyötä luottaneena voimahahmona. Hän jää kesällä 2007 eläkkeelle professorin virastaan, mutta työtä riittää vuosiksi eteenpäin. Tapasin Siikalan Helsingin yliopiston folkloristiikan oppiaineen uusissa, valoissa tiloissa Helsingin Vuorikadulla. Keskustelimme hänen urastaan erityisesti kerronnan tutkijana, työtavoistaan ja tulevaisuuden suunnitelmistaan.



KUINKA MINUSTA TULI FOLKLORISTI?

Anna-Leena Siikalan päätymistä mittavalle folkloristin uralle ei voi pitää sattumana. Tutkijan uteliaisuus, kirjoitusharrastus sekä kiinnostus kulttuurin eri puolia kohtaan virisivät jo lapsena.

Olin kouluikäisenä kiinnostunut vieraista kulttuureista ja luin niistä paljon. Kymmenvuotiaana kokosin mustaan vihkoon tietoa intiaaneista. Samanikäisenä kävin Lapissa ja tein siellä saamelaisten elämää kuvaavan piirroksin varustetun kenttäpäiväkirjan. Sitten innostuin suomalaisesta kansatieteestä.

Eri alojen tietokirjojen lisäksi Siikala luki kouluaikoina runoutta ja harrasti aikuisikään asti runojen kirjoittamista. Muita uravalintaa pohjustaneita kiinnostuksen kohteita oli ollut maatalous.

Olin kiinnostunut runoudesta ja kirjoitin itsekin runoja. Voitettuani palkinnon nuorten kilpailussa Maila Pylkkönen soitti minulle, ja olin vuosia hänen ja myöhemmin Matti Paavilaisen oppilas. Mutta kun alettiin ehdotella runojeni julkaisemista, meni sisu kaulaan. Runot jäivät Paavilaiselle kun paneuduin väitöskirjan tekemiseen.

[..]

Kouluiässä olin kiinnostunut myös maataloudesta ja luin maatalousalan oppikirjoja. Viidennellä luokalla osallistuin kirjoituskilpailuun, jonka aiheena oli ”Mieliharrastusteni parissa”. Palkintoja jakava E. A. Saarimaa päivitteli, että ei ole koskaan kuullut maatalouden ja runouden olevan koululaisen mieliharrasteita.

Tietopuolisia harrastuksia tuettiin kotona hankkimalla tytölle kirjoja. Mukana oli myös Martti Haavion teoksia, joiden näyttämä suunta alkoi tuntua omalta.

Luettuani lukioiässä Martti Haavion tekstejä havaitsin, että maalaismiljöön ja runous yhdistyvät kansanrunouden tutkimuksessa. Päätin, että minusta tulee mytologian tutkija.

Siikala opiskeli yliopistolla suomen kieltä ja kirjallisuutta – niiden aineiden piti, kuten äiti toivoi, valmistaa tytär oikeaan ammattiin – mutta pääaineeksi valikoitui heti suomalainen ja vertaileva kansanrunoudentutkimus.

Matti Kuusen luoma folkloristiikan laitos oli 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa intellektuaalisesti kiehtova paikka. Kävimme loputtomia keskusteluja laitoksen kahvihuoneessa. Vaikka sivuaineopiskelijoita oli paljon, olimme Outi Lehtipuron kanssa ainoat kansanrunoutta pääaineena opiskelevat. Tutkijoiden keskinäinen kritiikki oli kovaa! Tutkijaseminaarissa ja Pataässä-kahvilassa seminaarin jälkeen käytiin usein itkuunkin päättäneitä debatteja. Tein laudaturtyön Aleksis Kiven fraseologiasta, joka oli työläs aihe. Etsin Kiven käyttämille noin parilletuhannelle fraasille vastineet Vanhan kirjakielen kokoelmista, Sanakirjasäätiön kortistoista ja Kiven lukemasta kirjallisuudesta. Pari vuotta sen gradun tekeminen kesti.

Jo ennen maisteriksi valmistumistaan Siikala työskenteli Kansanrunousarkistossa.

*Leea Virtasen paras neuvo opettajana oli yksinkertainen: ”Katso hyvistä tutkimuksista mallia.” Tutkin parhaat väitöskirjat tarkkaan. Koska halusin tuntea paremmin kansanrunousaineistot, hankkiuduin äänitearkistoon töihin, kopioimaan vanhan runon nauhoituksia ja sitten analysoimaan nauhoitteita. Myöhemmin järjestelin sutkankuksia ja tein kaskubakemiston. SKS:n aineistoihin tutustumisesta onkin opetustyössä ollut suurta hyötyä. Puhuttiin myös, että Lauri Honko on lue-
nut kaikki etnologisen kirjat. Kun tein liseniaatintyötä Etnologisessa kirjastossa,*

kävin kokoelmat kirja kirjalta läpi. Nykyisen kirjallisuuden aikaan tällainen ei olisi enää mahdollista.

Maisteriksi valmistuttua yksi vaihtoehto olisi ollut jatkaa kielen ja kirjallisuuden puolella; lisensiaatintyö edusti vielä tyylin ja fraseologian tutkimusta. Sen pohjalta syntyi myöhemmin suomen kielen kurssissa ollut *Jobdatusta suomen kielen fraseologiaan* ja muutama pienfolklore koskeva artikkeli. Väitöskirjan ohjaajaksi Siikala pyysi Lauri Honkoa Turun yliopistosta. Hän ehdotti tutkimuskohteeksi Haaviolta perimäänsä tutkimuskohdetta, šamanismia.

Anna-Leena Siikalan uralla tutkimusprojektit eivät kuitenkaan ole seuranneet toisiaan selkeän kronologisessa järjestyksessä. Kansanrunousarkistossa hän oli mukana 1970-luvun kenttätutyöprojekteissa, jotka veivät hänet Kauhajoelle. Šamanismia ja kauhajokelaista kerrontaa koskevat tutkimukset toteutuivat toistensa lomassa.

KAUHAJOELTA SIPERIAAN JA TAKAISIN

Kauhajoella tehdyt kenttätutyöt veivät Siikalan kerronnan tutkijaksi. Mutta millaisesta projektista oli kysymys?

Kansanrunousarkistoon syntyi Urpo Vennon ja sitten Pekka Laaksosen johdossa nuori ja eläväinen tutkijayhteisö, johon kuului mm. Annikki Kaivola-Bregenhøj ja moni muu myöhemmin alan kehitykseen vaikuttanut tutkija. Perinteen keruun sijasta halusimme tehdä kenttätutyöpohjaista folkloristista tutkimusta. Kertomuksia oli valtavasti kirjallisina tallenteina, mutta nyt haluttiin tutkia myös niiden kertojia. Kohdepaikkakunnat olivat Kauhajoki, Sysmä ja Liperi. Silloinen arkistonjohtaja Urpo Vento määräsi minut Kauhajoki-ryhmän vastaavaksi, mikä oli aika erikoista, koska olin kaikkein nuorin ja vielä ylioppilas. Mutta olin kunnianhimoinen ja halusin tehdä kenttäprojektista heti oikean tutkimuksen. Kolmen pitäjän vertailussa oli ideana verrata eri alueiden kertojia ja kerrontaa. Niissä on aika isoja eroja esimerkiksi siinä subteessa, mistä puhutaan ja miten kerrotaan.

Olimme kentällä kaikkiaan kolmena vuotena. Kauhajoella testattiin haastatteluja henkilöitä sosiaalipsykologien laatimien testien avulla. Silloin teimme myös elämäkertahaastatteluja, mutta 1970-luvun ensimmäisinä vuosina ei ollut aiheesta olemassa paljoakaan kirjallisuutta. Nauhoitimme strukturoituja haastatteluja ja toisaalta myös vapaata kerrontaa, joka muodostui keskusteluksi. Myöhemmin olivat vapaan kerronnan tuottamat haastattelut itse asiassa kaikkein antoisimpia.

Siikala ei heti saanut kokoamaansa Kauhajoki-aineistoja tutkittavakseen. Siinä välissä hän perehtyi laajoihin loitsuaineistoihin ja sai valmiiksi väitöskirjansa *The Rite Technique of the Siberian Shaman* (1978).

1960- ja 1970-luvut olivat paitsi kriittisten keskustelujen myös teorian ja metodien etsinnän aikaa. Opin pian, että hyvä tutkimus vaatii sekä vahvan teorian että vahvan

aineiston. Opin myös sen, että käsitteitä ei voi poimia sieltä täältä. On keskityttävä teoreettisiin keskusteluihin ja tunnettava oman alansa klassikot. Tähän suuntaan vieviä keskustelukumppaneita olivat mm. Jukka Siikala ja Arto Noro.

Kävin aineistoa hankkiessani SKVR:n läpi. Se kesti puoli vuotta, mutta antoi samalla aika hyvän kuvan kyseisestä mammuttiteoksesta. Väitöskirjaa varten löytyi loitsuja noin 2200 kappaletta ja saman verran muutaman säkeen mittaisia loitsujaksuja. Siperialaisesta šamanismia koskeva aineisto oli myös hyvin laaja. Näytti siltä, että suunnitelmia oli muutettava.

Tässä tilanteessa tuli Martti Haavio apuun. Hän ehti viimeisenä elinvuotenaan vaikuttaa tulevan tutkimuksen suuntaan.

Haavio sanoi, että rajaa se ehdottomasti. Vain Siperia, ja siitäkin vain osa. Ja niin minä tein. Keskityin samaani-istunnon rituaalin selvittämiseen. Suomalaisaineistot jäivät väitöskirjasta kokonaan pois. Teoreettisen osan luvuista julkaisin pari viimeistä erillisinä artikkeleina.

Niiden suomalaisaineistojen pohjalta syntyikin sitten toinen suurteos, *Suomalainen šamanismi*, vuonna 1992. Mutta niiden levätessä oli ensin Kauhajoki-aineistojen vuoro.

Väiteltyäni vuonna 1978 halusin saattaa Kauhajoki-projektin loppuun. Pelkkä kertojatutkimus ei tuntunut riittävän. Haastattelujen aineisto oli puhuttua kieltä, ja halusin tutkia, miten erilaiset ihmiset hahmottavat kertomukset ja käsittelevät niitä eri tilanteissa, miten he tulkitsevat kertomuksia. Silloin löysin kognitiivisen teorian ja tekstilingvistisen kerronnan tutkimuksen. Suomessa sitä lähialoiltamme tunsivat silloin vain Fred Karlsson ja Pentti Leino. Pentillä oli joitakin Frediltä kopioituja artikkeleita, joita sain lukea. Aloin kerätä sitten kognitiivista kirjallisuutta. Sitä ei ollut kirjastoissa Suomessa, ja sen hankkiminen oli silloin todella vaikeaa. Tilasin paljon kirjallisuutta ulkomailta kirjastojen kautta, kuten olin tehnyt myös šamanismia tutkiessani. Opiskelijalle kirjojen ostaminen olisi ollut liian kallista.

Kulttuurintutkimuksen klassikoihin ja kulloinkin ajankohtaisiin teoreettisiin keskusteluihin paneutuminen on ollut Anna-Leena Siikalan työssä yksi olennainen pitkän linjan piirre. Vielä 1980-luvulla, ennen verkkokirjakauppoja, ulkomaanmatkat merkitsivät paitsi kenttätöitä myös kirjojen hankkimista ja uusia löytöjä kirjastoista. Uudet ajatukset leviävät usein kollegojen välityksellä, kun yksi löytää hyvän tekstin ja lainaa sen eteenpäin. Toinen tärkeä tekijä on rahoituksen suuntautuminen tiettyihin aiheisiin.

Kognitiivinen tutkimus kehittyi vahvasti 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla. Taustalla oli tekoälyn tutkimus, jonka tukemiseksi kognitiiviseen tutkimukseen annettiin paljon rahoitusta. Kognitiivinen tarkastelu levisi sitten monille eri aloille, muun muassa lingvistiikkaan, psykologiaan, uskontotieteeseen.

Ennen kuin Kauhajoen kenttätöiden tuloksena syntynyt, sittemmin klassikon aseman saanut *Tarina ja tulkinta* ilmestyi vuonna 1984, Siikala oli jo lähtenyt puolisonsa Jukka Siikalan kanssa uudelle kenttätömatkalle Tyynenmeren saarille.

KERRONTAA COOKIN SAARILLA JA KOMISSA

Löysimme Jukan kanssa aivan yllättäen Cookin saarilla myyttis-historiallisia kertomuksia. Ne ovat siellä institutionalisoitunutta historiallista kerrontaa, mutta ihmiset, jotka kuulevat niitä, kertovat myös itse mieluisiaan kohtauksia. Minun piti itse asiassa tutkia šamanismin tyyppisiä rituaaleja, mutta saarelaiskertomukset veivät meidät mukanaan.

Cookin saarten historiallisesta kerronnasta on käytetty nimitystä *oral history*. Voiko sitä verrata tällä hetkellä suosiossa olevaan suullisen historian tutkimukseen?

Euroopassa suullisen historian tutkimusta barjoittavat suureksi osaksi historian tutkijat, jotka käyttävät aineistonaan tarinatyyppistä kerrontaa ja muistelmia. Cookin saarten kertomukset ovat hyvin laajoja ja pitkiä kertomuksia esi-isien ja sankareiden elämästä, sodista, kristinuskon saapumisesta ja muista merkittävistä tapahtumista. Niihin sisältyy myös lauluja, etenkin henkilöiden repliikkeinä. Vanhimmat ovat myyttisiä ja lähtevät jumalien teoista. Mutta mitä lähemmäs tätä päivää ja historiallista aikaa tullaan, sitä enemmän ne alkavat muistuttaa sitä historiallista kerrontaa, jota Eurooppa-keskeinen suullisen historian tutkimus käsittelee.

Cookin saarten historialliset kertomukset muistuttavat muodoltaan saagoja. Aiheiltaan niitä voi verrata myyttis-historialliseen runoepiikkaan. Vastaavasti myös saagoja on historiallisia ja myyttisiä ja niissäkin pitkiä osuuksia esitetään runorepliikkeinä.

Tämäntyyppistä kerrontaa maailmassa on hyvin paljon. Suullisen historian tutkimuksessa ei tällä hetkellä juurikaan oteta huomioon sellaista suullista historiaa, jolla on omassa kulttuurisessaan yhteisöllisesti tunnustettu historian asema. Sitä ja sen suhdetta eurooppalaiseen 1900-luvun suulliseen historiaan olisi hyvä tutkia enemmän.

Cookin saarten suullisen historian aineistoista yhdessä Jukka Siikalan kanssa kirjoitettu käsikirjoitus odotti pitkään julkaisemistaan. Tekijät eivät olleet siihen tyytyväisiä vaan julkaisivat siitä osia artikkeleina ja liittivät niitä sitten takaisin kokonaisuuteen. Tutkimus ilmestyi FFC-sarjassa vihdoin vuonna 2005. Mutta siitäkään aiheesta ei vielä ole sanottu kaikkea.

Cookin saarten kerronta eroaa suomalaisesta tarinoinnista. Se on avannut minulle uusia näkökulmia sekä kalevalaisen runouden tutkimukseen että myyttis-historialliseen kerrontaan ylipäätään. Toisaalta se sai minut kiinnostumaan genrestä.

Genret ovat erityyppisiä eri kulttuureissa. On kiinnostavaa nähdä, miten ne toimivat ja mitä ihmiset tekevät kertomuksilla. Minulla on Kaubajoen ja Cookin saarten lisäksi kertomusaineistoa myös Komista. Tarkastelen genren ongelmaa näitä kolmea kulttuurista kerronnan tapaa vertaillen. Asia vaatii kuitenkin vielä pohdintaa. Komissahan varsinaiseksi tutkimuskohteeksi nousivat folklorkollektiivit, naisten laulu ja hyriseppiset runot.

SUURTEN LINJOJEN YHTEISPELIÄ

Siikala on tutkimusta tehdessään jatkuvasti kuljettanut mukanaan useita eri aihepiirejä ja toteuttanut rinnakkain erilaisia tutkimusprojekteja. Hänen kohdallaan sellainen työtapana on toiminut hyvin.

Eri tutkimusaibet puhuvat minussa toisilleen. Tajuan, että ahaa, tuossa onkin tuo asia, jonka olen ymmärtänyt tuon toisen aineiston kautta. Ne tukevat toisiaan. Ne eivät mene sekaisin, mutta yksittäisiä projekteja moniaalla liikkuminen tietysti hidastaa.

Kysymys on siitä, että folklorko ei ole minulle irrallisten kulttuuri-ilmiöiden satunnainen kokoelma. Hahmotan suullisen perinteen kulttuurikonanaisuuksien, sosiaalisten rakenteiden ja niiden historiallisten vaiheiden kautta. Näen siis kulttuurin jatkuvasti liikkeessä olevana ja muuttavana systeeminä, jossa jotkin ilmiöt ovat pitkäikäisiä, hyvinkin vanhoja ja jotkut uusia. Eri kulttuureissa tai erilaisissa kulttuurisissa tilanteissa samankaltaiset ilmiöt saavat erilaisia merkityksiä. Ne syntyvät uudelleen hetkien ketjuissa.

Siikalan tutkimusote käsittää muutamia selkeitä linjoja, jotka toistuvat, hedelmöittävät toisiaan ja muuntautuvat uudenaikaisiksi uusien aineistojen äärellä. Taustalla on akateemisen työn alkutaipaleelta asti kielitieteellinen suuntautuminen, joka on ollut hyödyksi, vaikka muut linjaukset ovat myöhemmin saaneet pääosan. Yksi näistä suurista linjoista on Hongon–Haavion–Harvan-linja kansanuskon, mytologian ja rituaalien tutkijana. Teoreettisesti katsoen se on ollut uskontoantropologiaa ja siihen liittyvää etnografista tutkimusta. Toinen on kerronnan tutkimus, johon liittyy kiinteästi kognitiivinen ote.

Kerronnan tutkimus on ollut tärkeä linja koko ajan, ja se on vaikuttanut myös kalevalaisen runouden tutkimukseen. Kognitiivista teoriaa olen käyttänyt siinäkin, mutta hiukan erilaista keskustelua eli metafora- ja mielikuvatutkimusta.

Siikalan jo Kauhajoki-aineiston kohdalla osoittama kiinnostus perinteen erilaisia käytöjä kohtaan on toteutunut tutkimuksissa myyttisistä mielikuvista ja näkyy edelleen tämänhetkisessä hanti-tutkimuksessa, mutta jälleen uudessa muodossa. Siikala tutkii pohjoisen uustraditionalismin näkökulmasta hantien etnisiä ja uskonnollisia käytäntöjä globalisaation jälkeen.

Minua kiinnostaa, mitä siellä tapahtuu, miten perinnettä käytetään ja miten uskonto on alkanut elää uudessa tilanteessa. Toisaalta riittejä järjestetään salaisissa rituaaleissa metsässä kuten ennenkin. Toisaalta niitä esitetään julkisissa tilaisuuksissa eräänlaisina kulttuurin symboleina. Ihmiset subtautuvat eri tilanteissa riitteihin eri tavoin. Minua kiinnostavat juuri nämä erilaiset näkemykset ja ilmiöihin kiinnittyvät arvot. Olen oppinut katsomaan kulttuuria näin. Kaikki, mitä ihmiset tekevät, on heidän aitoa kulttuuriaan. Joku muu voisi ajatella, että tuo on epäaitoa, tuo ei kiinnosta.

FOLKLORISTIN HENKINEN KOTI ON KOKO MAAILMA

Anna-Leena Siikala on toiminut professorina neljässä eri yliopistossa – Turussa, Joensuussa ja Helsingissä sekä vähän aikaa Hampurissa – ja tehnyt sekä kenttätöitä että tutkimusyhteistyötä eri puolilla maailmaa. Mutta missä folkloristi on eniten kotonaan?

Maailmassa! Se on selvää. Teimme Lauri Hongon kanssa paljon yhteistyötä juuri siksi, että olin ollut tutkijana eri alueilla (Australia, Yhdysvallat, Pohjoismaat, Saksa, Venäjä) ja minulla on ystäviä eri puolilla maailmaa. Folklore Fellows Summer Schoolin idea syntyi ajatuksesta, ettei jonkin valtion tai maan tutkimus ole välttämättä parempaa kuin toisen vaan eri alueilla on kiinnostavia tutkimustraditioita ja aiheita. Juuri etsimisen prosessi on tärkeätä: se antaa ajattelun aineksia ja virikekeitä.

Jos olisin kotonani vain yhdessä paikassa, se merkitsisi, että sulkeisin ovet. Olen vapaa sielu, joka ei seiso vain yhdessä rivissä vaan kuuluu aika moniin porukoihin. Joskus toisin ajattelemisen tarve on ollut suurikin. Pitää tehdä päähän reikiä, kuten joskus sanoin, katsoa asioita aivan uudesta näkökulmasta.

Kun kesäkoulussa ihmiset Afrikasta, Intiasta, Yhdysvalloista, Euroopasta, Pohjoismaista ja Venäjältä ryhtyvät keskustelemaan keskenään ja antavat omia kommenttejaan, saattaa herätä uusia oivalluksia. Asiat ovatkin aivan eri tavalla kuin olin luullut. Syntyy uusia ulottuvuuksia koko folkloristitieteeseen.

[..]

Mutta mihin sitten kuulun? Cookin saarilla jouduin kerran häätämään tautista kulkukissaa talosta ulos. Kissa meni moskiittoverkkoa vasten niin, että tassut olivat levällään joka suuntaan. Yksi tassu täällä, toinen tuolla. Ajattelin silloin, että se on aivan kuin minä. Minulla on yksi tassu Siperiassa, yksi Tyynellämerellä, yksi Suomessa ja yksi varmaankin Intiassa, missä minulla myös on ystäviä, tai sitten Euroopan suurissa kaupungeissa. Nuorelle šamanismin tutkijalle Leningrad, Budapest ja Rooma olivat tärkeitä paikkoja.

Täällä Suomessa olen kuitenkin aina halunnut elää ja työskennellä. Täällä olen helsinkiläis-turkulais-joensuulainen folkloristi. Nämä kolme kaupunkia ovat kunkin omalla tavallaan tärkeitä. Olen Helsingin kasvatti. Turussa olin Lauri Hongon oppilas. Olin siellä myös muutaman vuoden professorin sijaisena, ja siellä

on Kalevala-instituutti. Honko jätti minulle paljon. Joensuun oppiainetta taas olin itse luomassa, ja se tuntuu omalta, vaikka siellä onkin nyt uudet kuviot. Sitä paitsi Seppo Knuutilahan edustaa Meritullinkadun folkloristiikan laitoksen intellektuaalista perinnettä.

MONTA KULTTUURIA, MONTA KIELTÄ

Tällä hetkellä Siikalan aktiivisimmat kansainväliset suhteet ovat Venäjän ja Venäjästä kiinnostuneiden suunnassa tekeillä olevien yhteistyöprojektien myötä. Suomen Akatemian rahoittama ”Toinen Venäjä” -projekti on tänä vuonna päättymässä. Uusi hanke on Euroopan Tiedesäätiön BOREAS-ohjelmaan kuuluva monikansallinen ”New Religious Movements in the Russian North: Competing Uses of Religiosity after Socialism”, jossa Siikala on johtava tutkija Suomen ryhmässä. Kyseiseen projektiin liittyy vuoteen 2009 jatkuva Suomen Akatemian rahoittama ”Recreating Belongingness: Neotraditionalism in the Multi-religious Russian North”. Siikala keskittyy hantien ja komien tutkimukseen.

Toinen suuri kansainvälinen hanke on uralilaisten kansojen mytologiaa koskevan ensyklopediasarjan toimittaminen, josta Siikalalla on päävastuu. Ensyklopediaa kirjoitetaan samanaikaisesti eri kielillä ja eri tutkimuslaitoksissa. Venäjäksi on ilmestynyt jo neljä osaa: komi-, hanti-, mansi- ja selkup-mytologia.

Ensyklopediassa hyvänä yhteistyökumppanina on Vladimir Napolskih, Izhevskin kulturologian professori, lingvisti, joka hallitsee uralilaiset kielet. Hän toimittaa venäjäksi, minä englanniksi. [...] Ensyklopediasarja on valtava työ, sillä kielten on läpäistävä myös lingvistien seula. Nämä teokset ovat vähän kuin portteja tietomaailmoihin. Niissä kuvataan esimerkiksi venäläistä kirjallisuutta, jota tutkijoiden on usein hankala päästä käyttämään. Itse olen tässä prosessissa oppinut paljon näistä kulttuureista ja uskonnoista ja saanut hyviä suhteita. Tätä kautta löysin kenttäkaverikseni Oleg Uljashevin, jonka kanssa olemme jo julkaisseet aika paljon.

Kenttätöitä eri puolilla maailmaa ovat tuoneet tutkimukseen omat kielelliset haasteensa, ja kansainvälinen yhteistyö merkitsee joskus työskentelyä usealla kielellä lähes samanaikaisesti. Aineistot voivat olla usealla kielellä, kirjoittajat keskenään eri kielialueelta ja valmiin tekstin kieli vielä eri kuin mikään näistä. Tutkimusprosessissa on viisi kieltä, kun Siikala kirjoittaa suomalais-ugrilaisista kansoista Oleg Uljashevin kanssa:

Kieliämme ovat suomi, venäjä, englanti, hanti, komi. Kumpikin hallitsee kaksi kieltä hyvin, hantin alkeita olemme opiskelleet sekä erikseen että yhdessäkin hantilingvistin opastuksella. Kirjoitamme eri kielillä, lähetämme toisillemme ja lopuksi joku äidinkielenen tarkastaa englanninkielisen tekstin. Julkaisemme myös venäjäksi, koska työskentelemme Venäjällä. Kielenkääntäjäni Marja-Leea Hattuniemi on ollut minulle korvaamaton apu.

Erikielisten aineistojen käytössä metodina on kieliopin hallinta, sitkeys ja asiantunteva apu.

Cookin saarten maukelaista kerrontaa koskeva aineisto oli maoriksi ja käännetty englanniksi. Maorin kanssa selviän, pystyn ymmärtämään sitä kun käytän siihen aikaa. Komi- ja hanti-aineistomme on käännetty venäjäksi, mutta käsillä pitää olla myös alkuperäinen teksti, ja pitää saada siitä selvää. Opettaessani Hampurin fenno-ugristiikan laitoksessa kävin läpi The Great Bear -teoksen suomalais-ugrilaisen runouden käännökset. Kun osaa kielen perusrakenteet ja hankkii sanaston, näkee helposti käännöksen ongelmat. Tähän perustui Matti Kuusen mahtava kielitaito. Hän meni kerran pariaksi viikoksi mökille ja ilmoitti opiskelevansa romanian. Vähän epäilin hänen kieliopintojaan. Sitten laitokseen tuli kirje Turkista. Kuusi otti kirjeen, asetti sormensa ensimmäisen lauseen alkuun ja alkoi hitaasti edeten kääntää lause lauseelta kirjettä. Hän tarvitsi laajan kielivalikoiman hallintaa vertailevassa sananparsitutumuksessaan, vaikka ei kyseisillä kielillä pystynytkään kommunikoimaan.

[..]

Olin koulussa matematiikkalinjalla, ja kuvittelin, etten halua sotkeutua kieliin vaikka siihen aikaan opiskelinkin ylimääräisesti ranskaa. Kielen struktuurit opin nopeasti, mutta puhuminen on täyttä savoa käyinpä mitä kieltä hyvänsä. Olen onneksi oppinut antamaan itselleni anteeksi niin kielitaidottomuudet kuin muutkin virheet. Ehkäpä monissa kulttuureissa eläminen subteellistaa asioita. Jokainen elää ja tekee tutkimusta kulloistekin mahdollisuuksien mukaan. Ja onneksi on olemassa viisaampia, joilta voi pyytää apua.

VIRKATYÖ PÄÄTTYY, TOIMINTA JATKUU

Siikala jää kesällä 2007 eläkkeelle folkloristiikan professorin virasta, mutta työnteko jatkuu edelleen voimien mukaan. Tutkimusprojektien loppuunsaattaminen on tärkeää, samoin toimitus- ja kirjoitustöiden, joihin kuuluu ensyklopedian lisäksi Suomalainen mytologia. Tärkeää on myös muu kansainvälinen toiminta, joka on jatkunut heikentyneestä terveydestä huolimatta. Siikala toimii ensi kesänä Vienassa järjestettävän, seitsemännenten folkloristiikan kesäkoulun johtajana. Hän korostaa kansainvälisen yhteistyön merkitystä myös oman tulevaisuutemme kannalta.

Olen rakentanut viimeiset 15 vuotta kansainvälistä yhteisöä folkloristikassa yhdessä Lauri Hongon ja Lauri Harvilahden kanssa. Tarvitsemme suomalaisessa folkloristikassa tämän kansainvälisen näkyvyyden jo pystyäksemme ansaitsemaan täällä Suomessa leipämme. Raboitusta kesäkouluun tuli aiemmin hyvin, kun maailmassa oli tämä globalisaatiotouhu. Nyt on raboituksen kannalta hankalampaa, kun globalisaatio ”on jo tapabnut”.

Mutta, folkloristikka on paitsi kansainvälinen myös ennen kaikkea kansallinen tiede. Palvelemme tämän maan kulttuuripyrkimyksiä yhäkin. Meidän on toimittava

täällä, kirjoitettava, oltava olemassa, eletävä ja hengitettävä tässä kulttuurissa niin, että se viisastuu meidän ansioistamme.

Folkloristiikalle vaikeista ajoista huolimatta Siikala on toiveikas alan tulevaisuuden suhteen.

Aika ei ole meille suojea juuri tällä hetkellä. Mutta uskon, että ihmisiä kiinnostaa kulttuuri ja oman kansan menneisyys. Sen takia kannattaa pitää yllä myös vanhan suomalaisen perinteen tutkimusta. Toisaalta nykykulttuuri kiinnostaa jokaista uutta sukupolvea. Uskon, että meillä on hyvä tulevaisuus, mutta ongelmana on se, miten me saamme äänemme kuuluviin ja ihmiset havaitsemaan, että olemme tärkeitä.

Siikala tähdentää, että folkloristien tulisi olla aktiivisia tieteen ja kulttuurin alan instituutioissa. Alalla tehdyn työn näkyväksi ja tunnetuksi tekeminen on edellytys resurssien saamiselle. Rahoitusta ei tule, ellei kukaan ole oikealla paikalla siitä puhumassa.

Siikalan työmäärä ei tunnu vielääkään jäävän vähäiseksi, vaikka siitä vähennetään yhden professuurin verran. Hallinto-, opetus- ja ohjaustyö jää nyt suurimmaksi osaksi pois. Siikala ojentaa niiltä osin viestikapulan eteenpäin:

Opetus on kivaa, olisin halunnut olla ilomielin vielä opettamassa, mutta en enää pysty tekemään niin pitkiä päiviä kuin ennen. Täytyy tehdä tilaa nuoremmille. Iloitsen siitä, että folkloristiritamamme on nykyään laajempi ja monipuolisempi kuin koskaan.

FM Kaarina Koski valmisteleo kansanuskoa ja kerrontaa käsittelevää väitöskirjaansa Helsingin yliopiston folkloristiikan oppiaineeseen.